

భారతదేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

సివిలు అప్పీలు అధికారపరిధి
సివిలు అప్పీలు నెం. 279/2023
(@ SLP (C) NO.1016/2023)
(@ డైరీ నం.29573/2022)

ఢిల్లీ ప్రభుత్వం యొక్క NCT మరియు ఇంకొకరు

... అప్పీలుదారులు

వర్యెస్

భాగ్రతి మరియు ఇంకొకరు.

...ప్రతివాదులు

తీర్పు

MR షా, న్యాయమూర్తి.

1. ఢిల్లీ ఉన్నత న్యాయస్థానం న్యూఢిల్లీ వారు డబ్ల్యు.పి (సి) నెం.12145/2015 లో భూసేకరణ , పునవ్యవస్థీకరణం మరియు పునరావాస చట్టం, 2013 (ఇకపైగా “చట్టం, 2013” సూచించబడింది) భూసేకరణ కార్యకలాపాలు ప్రవేశపెట్టిన ప్రశ్నార్థకమైన భూమి విషయంలో సెక్షన్ 24(2) కింద రద్దు చేయించిన న్యాయ పరిహారం మరియు పారదర్శకతలో భూసేకరణ , పునవ్యవస్థీకరణం మరియు పునరావాస చట్టం, 2013 ప్రకారం వెలువరించిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు వలన అసంతృప్తి

చెందిన ప్రతివాదులు, ప్రస్తుత అప్పీలుదారులు అయిన ఢిల్లీలోని NCT ప్రభుత్వం ప్రస్తుత అప్పీలును దాఖలు చేసిరి.

2. హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు , అప్పీలుదారు / ఎల్ఎసి తరపున హైకోర్టు ముందు దాఖలు చేసిన కౌంటర్ అఫిడవిట్ నుండి , అప్పీలుదారు మరియు ఇతరుల పక్షాన ఇది నిర్దిష్ట కేసు అని తెలుస్తోంది. అసలు ప్రతివాదులు - ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించిన నిర్ణయం

19.06.1992న ప్రకటించబడింది మరియు 21.03.2007న వాస్తవ ఖాళీ భూమి భౌతికంగా స్వాధీనం తీసుకోబడింది , దానిలో అసలు రిట్ పిటిషనర్ 1/12వ వాటాను

కోరుతున్నారు. అక్కడికక్కడే స్వాధీన ప్రక్రియ సిద్ధం చేసిన తర్వాత స్వాధీనతను డిడిఎకు

అప్పగించినట్లు అప్పీలుదారు తరపున కేసు కూడా ఉంది. అసలు రిట్ పిటిషనర్ నమోదు చేయబడిన

యజమాని కాదని అప్పీలుదారు / LAC తరపున కేసు కూడా ఉంది మరియు నమోదు చేయబడిన

యజమాని ఎటువంటి పరిహారం అందుకోవడానికి ముందుకు రాలేదు మరియు అందుకే

చెల్లించకుండా పడి ఉంది. పైన పేర్కొన్నవి ఉన్నప్పటికీ మరియు పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్

మరియు తదితరుల Vs. హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి మరియు ఇతరులు , (2014) 3 SCC

183 విషయంలో , ఈ కోర్టు నిర్ణయంపై ఆధారపడి ప్రశ్నార్థకమైన భూమిని స్వాధీనం చేసుకున్నట్లు

గమనించిన తర్వాత కూడా , సముచిత న్యాయస్థానంలో నిర్ణయించబడే సబ్జెక్ట్ భూమి యొక్క ప్రశ్నించే

హక్కు తెరిచి ఉంచడాని హైకోర్టు తప్పుబట్టింది , భూమికి సంబంధించి స్వాధీనం చేసుకున్నట్లు

ప్రకటించింది. పరిహారాన్ని చెల్లించనప్పుడు ప్రశ్న రద్దు అయినట్లు పరిగణించబడుతుంది.

2.1 పైన పేర్కొన్నదాని నుండి , అసలు రిట్ అప్పీలుదారులుకు అనుకూలంగా ఉన్న భూమికి సంబంధించిన హక్కు ఇంకా ఋజువు కాలేదని తెలుస్తుంది. అసలు ఆర్డీదారు నమోదు చేసిన యజమాని కాదు. నమోదైన యజమాని నష్టపరిహారం అందుకోవడానికి ఎప్పుడూ ముందుకు రాలేదు, కాబట్టి అద్దే చెల్లించబడలేదు. అందువల్ల, అసలు రిట్ అప్పీలుదారు యొక్క హక్కు మరియు అధికారం స్థాపించబడే వరకు , రిట్ పిటిషన్ ను స్వీకరించడంలో హైకోర్టు సాఖ్యపరంగా తప్పు చేసింది.

2.2 కాకపోతే అర్హతలు ఆధారంగా కూడా హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నిలువజాలవు. పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు తదితరుల కేసులో ఈ కోర్టు నిర్ణయంపై హైకోర్టు ఎక్కువగా ఆధారపడిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వులను ఆమోదించింది . (2020) 8 SCC 129లో నివేదించబడిన ఇండోర్ డెవలప్ మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ మనోహర్ లాల్ మరియు ఇతరుల కేసులో ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం నిర్దిష్టంగా తోసిపుచ్చింది. 365 మరియు 366 పేరాల్లో, ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఈ క్రింది విధంగా గమనించింది మరియు తీర్పు ఇచ్చింది:

“365. ఫలితంగా, పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్ లో నిర్ణయం తీసుకోబడింది . [పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్. v. హరక్ చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి, (2014) 3 SCC 183] ఇందుమూలంగా పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్ యొక్క అన్ని ఇతర నిర్ణయాలను రద్దు చేయబడింది . [పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్. v. హరక్ చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి , (2014) 3 SCC 183] అనుసరించబడింది, ఇది కూడా రద్దు చేయబడింది. శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ Assn లో నిర్ణయం . [శ్రీ బాలాజీ నగర్

రెసిడెన్షియల్ Assn. v. స్టేట్ ఆఫ్ TN ., (2015) 3 SCC 353] మంచి చట్టాన్ని నిర్దేశిస్తోందని చెప్పలేము, అది రద్దు చేయబడింది మరియు దానిని అనుసరించే ఇతర నిర్ణయాలు కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి. ఇండోర్ డెవలప్ మెంట్ అథారిటీ v. శైలేంద్ర [(2018) 3 SCC 412]లో , సెక్షన్ 24(2) కి సంబంధించిన నిబంధనకు సంబంధించిన అంశం మరియు "లేదా" అనేది "లేదా" లేదా "మరియు" అని చదవవలసి ఉందా అనేది పరిశీలన కోసం ఉంచబడలేదు. కాబట్టి, ప్రస్తుత తీర్పులోని చర్చల నేపథ్యంలో ఆ నిర్ణయం కూడా విజయం సాధించదు.

366. పైన పేర్కొన్న చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకుని, మేము ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు సమాధానమిస్తాము:

366.1. సెక్షన్ 24(1)(a) లోని నిబంధనల ప్రకారం , 2013 చట్టం అమల్లోకి వచ్చిన తేదీ అయిన 1-1-2014 నాటికి అవార్డు ఇవ్వబడకపోతే , విచారణలో ఎలాంటి జాప్యం ఉండదు. 2013 చట్టంలోని నిబంధనల ప్రకారం పరిహారం నిర్ణయించాలి.

366.2. ఒకవేళ కోర్టు మధ్యంతర ఉత్తర్వు పరిధిలోకి వచ్చే వ్యవధిని మినహాయించి ఐదేళ్ల వ్యవధిలో అవార్డు ఆమోదించబడినట్లయితే , అప్పుడు 1894 చట్టం ప్రకారం 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(1)(బి) ప్రకారం అది రద్దు చేయకపోతే చర్యలు కొనసాగుతాయి.

366.3. స్వాధీనం మరియు పరిహారం మధ్య సెక్షన్ 24(2) లో ఉపయోగించిన "లేదా" అనే పదాన్ని "నార్" లేదా "మరియు" అని చదవాలి. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం భూసేకరణ ప్రక్రియ యొక్క లోపంగా భావించడం జరుగుతుంది , ఈ చట్టం ప్రారంభానికి ముందు

ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం అధికారులు చర్య తీసుకోకుండా వ్యవహరించడం వల్ల, భూమి స్వాధీనం తీసుకోలేదు లేదా పరిహారం చెల్లించలేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, స్వాధీనం చేసుకున్న సందర్భంలో, నష్టపరిహారం చెల్లించకపోతే ఎటువంటి లోపము లేదు. అదేవిధంగా నష్టపరిహారం చెల్లించినా, స్వాధీనం చేసుకోకపోయినా లోపమే లేదు.

366.4. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) లోని ప్రధాన భాగంలో “చెల్లింపు” అనే వ్యక్తికరణ కోర్టులో పరిహారం జమ చెయ్యడం అనేది కల్పియిస్తుంది. 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 4 ప్రకారం భూ సేకరణకు నోటిఫికేషన్ వెలువడిన తేదీ నాటికి ఎక్కువ మంది భూయజమానులకు సంబంధించి జమ చేయని పక్షంలో, 2013 చట్టంలోని నిబంధనల సెక్షన్ 24(2)కి సంబంధించిన నిబంధన ప్రకారం పరిహారం పొందేందుకు అర్హులు. భూసేకరణ చట్టం, 1894లోని సెక్షన్ 31 ప్రకారం బాధ్యత నెరవేరకపోతే, సెక్షన్ 34 ప్రకారం వడ్డీ మంజూరు చేయవచ్చు. నష్టపరిహారం జమ చేయకపోవడం (కోర్టులో) భూసేకరణ ప్రక్రియలో లోపానికి దారితీయదు. ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు ఉన్న పెద్దవైన కమతాలకు సంబంధించి జమ చేయని పక్షంలో, 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 4 ప్రకారం భూసేకరణ నోటిఫికేషన్ తేదీ నాటికి 2013 చట్టం ప్రకారం "భూయజమానులకు" పరిహారం చెల్లించాలి.

366.5. ఒక వ్యక్తి 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 31(1) ప్రకారం అందించిన నష్టపరిహారాన్ని సమర్పించినట్లయితే, కోర్టులో పరిహారం చెల్లించని కారణంగా లేదా జమ చేయని కారణంగా సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం స్వాధీనం రద్దు చేయబడిందని దావా వేయడానికి అతనికి అనుమతి లేదు. సెక్షన్

31(1) ప్రకారం మొత్తాన్ని సమర్పించడం ద్వారా చెల్లించాల్సిన బాధ్యత పూర్తవుతుంది . పరిహారం స్వీకరించడానికి నిరాకరించిన లేదా అధిక పరిహారం కోసం సూచన కోరిన భూయజమానులు, 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం స్వాధీన ప్రక్రియ ముగిసిందని దావా వెయ్యలేరు.

366.6. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) లోని నిబంధనను సెక్షన్ 24 (1)(బి) లో భాగంగా కాకుండా సెక్షన్ 24(2)లో భాగంగా పరిగణించాలి .

366.7. 1894 చట్టం ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకునే విధానం మరియు సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం విచారణ నివేదిక /మెమోరాండం తయారుచేయడం ద్వారా పరిగణించబడుతుంది. 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకోవడంపై అవార్డు ఆమోదించబడిన తర్వాత , 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం ప్రభుత్వానికి చెందిన భూమిని ఉపసంహరించుకోవడం లేదు , ఎందుకంటే ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత సెక్షన్ 24 ప్రకారం ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

366.8. 2013 చట్టం అమల్లోకి రావడానికి ముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు భూమిని స్వాధీనం చేసుకోవడంలో మరియు పరిహారం చెల్లించడంలో అధికారులు విఫలమైతే , విచారణలో లోపంగా భావించబడిన దాని కోసం అందించే సెక్షన్ 24(2) యొక్క నిబంధనలు వర్తిస్తాయి . 1-1-2014 నాటికి సంబంధిత అధికార సంస్థ వద్ద పెండింగ్ లో ఉన్న సేకరణ మరియు కోర్టు ఆమోదించిన మధ్యంతర ఉత్తర్వుల యొక్క ఉనికి కాలాన్ని ఐదు సంవత్సరాల గణనలో మినహాయించాలి.

366.9. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) భూసేకరణ యొక్క ముగించబడిన ప్రక్రియ చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి కొత్త చర్యకు దారితీయదు. 2013 చట్టం అమలు తేదీ అంటే 1-1-2014 నాటికి పెండింగ్ లో ఉన్న చర్యలు సెక్షన్ 24 వర్తిస్తుంది. ఇది పాత మరియు కాలబద్ధమైన దావాలను పునరుద్ధరించదు మరియు ముగిసిన చర్యలను మళ్ళీ ప్రారంభించదు లేదా చర్యలను తిరిగి ప్రారంభించడానికి స్వాధీనం చేసుకునే విధానం యొక్క చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి భూ యజమానులను అనుమతించదు. స్వాధీనాన్ని చెల్లుబాటు కాకుండా చేయడానికి కోర్టుకు బదులుగా పరిహారాన్ని ఖజానాలో జమ చేయాలి.

3. పైన పేర్కొన్న వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని మరియు ఇండోర్ డెవలప్ మెంట్ అథారిటీ పైన పేర్కొన్న విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన చట్టాన్ని వర్తింపజేయడం వలన, హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపించిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు రద్దు చేయబడటానికి మరియు రద్దు చేయబడటానికి అర్హమైనది.

4. పైన పేర్కొన్న అంశాల దృష్ట్యా మరియు పైన పేర్కొన్న కారణంతో ప్రస్తుత అప్పీల్ అనుమతించబడుతుంది. చట్టం, 2013లోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి స్వాధీనాన్ని రద్దు చేసినట్లుగా భావించబడుతున్నట్లు ప్రకటిస్తూ హైకోర్టు ఇచ్చిన ఆక్షేపించిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వును రద్దు చేస్తూ కొట్టివేయడమైనది.

తదనుగుణంగా ప్రస్తుత అప్పీల్ అనుమతించబడుతుంది. ఖర్చులు లేవు.

[CTరవికుమార్]
న్యాయమూర్తి.

[MR షా]

న్యాయమూర్తి.

న్యూఢిల్లీ;

జనవరి 13, 2023.